

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83932,Brozek-Broscius-Jan.html>
24.02.2024, 06:25

Brożek (Broscius) Jan

BROŻEK (Broscius) Jan (1 XI 1585, Kurzelów k. Sieradza – 21 XI 1652, Kraków), matematyk, astronom, teolog. Syn Jakuba, pochodzenia plebejskiego.

Ojciec, który był człowiekiem wykształconym, wpoił synowi zamiłowanie do nauk. Sam uczył go czytać i pisać oraz wyjaśniał mu podstawowe zasady geometrii. Będąc dość zamożny, pragnął dać synowi to, co w jego mniemaniu było najcenniejsze, dlatego opłacił jego naukę – najpierw w szkole kolegialnej w Kurzelowie, a następnie (od 1604) w Akad. Krakowskiej. Już w 1605 B. uzyskał stopień bakałarza nauk wyzwolonych, a w 1610 magistra. Uczyli go profesorowie: Stanisław Jacobeius oraz Walenty Fontanus, a w 1611 spotkał się w Krakowie z matematykiem belgijskim Adrianem Romanusem, który znacząco wpłynął na jego rozwój naukowy.

Od 1614 B. był profesorem Akademii i przez 15 lat kierował katedrą astrologii. W 1618 wyruszył w podróż po miejscach pobytu M. Kopernika, aby zebrać materiały do pracy o tym wybitnym astronomie. Opublikował jednak tylko *Septem sidera*, którego autorstwo w niejasny sposób przypisywał Kopernikowi (pozostałe materiały zaginęły).

W 1620 przerwał na dłużej swoje zajęcia akademickie i udał się na studia medyczne do Padwy. Po drodze zatrzymał się w Innsbrucku, gdzie nawiązał naukową współpracę z astronomem Ch. Scheinerem. W 1624 powrócił do Polski jako doktor medycyny i przez rok pełnił funkcję lekarza biskupa krakowskiego.

Do pracy w Akademii powrócił w 1625 i podjął walkę w obronie autonomii i pozycji krakowskiej uczelni. Przeciwnikami byli jezuita, którzy próbowali tworzyć ośrodki szkolne (różnego szczebla aż po wyższe) niezależnie od Akad.

Krakowskiej. B. napisał słynny pamflet na jezuitów pt. *Gratis*, który wywołał bardzo gwałtowną reakcję. Egzemplarz satyry został publicznie spalony. Wielokrotnie jeździł w sprawie obrony praw uczelni do króla, do Warszawy, pisał również memoriały do papieża.

W 1629 uzyskał święcenia kapłańskie i rozpoczął wykłady z egzegezy Pisma św. oraz zrezygnował z katedry astrologii. W 1631–38 zarządzał biblioteką Collegium Maius. Był też jednym z założycieli i organizatorów katedry geometrii praktycznej, którą na pewien czas objął. Kierując się troską o rozwój Akademii ofiarował w 1639 jej bibliotece swój bogaty księgozbiór (największy w ówczesnej Polsce), przekazał też pokaźne sumy pieniędzy na dalsze zakupy książek i instrumentów naukowych oraz na kształcenie ucznia, który pragnąłby poświęcić się nauce matematyki i astronomii. W 1639 całkowicie zrezygnował z funkcji akademickich i kościelnych i przez 9 lat rezydował w Międzyrzeczu. Jednak w 1648 powrócił do Krakowa na Akademię, by, po uzyskaniu stopnia doktora teologii (1650), objąć w 1652, krótko przed śmiercią, funkcję rektora.

B. podjął próbę opisania dziejów krakowskiej uczelni, którą darzył ogromnym sentymentem i chciał pokazać jej rolę w rozwoju nauki. Przypomniawszy sylwetkę szesnastowiecznego uczonego S. Grzepskiego (*Przypadek pierwszy do Geometrii Polskiej Stanisława Grzepskiego*). Napisał też pracę *Antiquitate literarum in Polonia*.

Dorobek B. obejmuje ponad 30 publikacji, a kilka z nich ma większe znaczenie naukowe. Część prac poświęcona jest astrologii, ukazywaniu tajemnych związków matematyki i medycyny oraz zwalczaniu nowej fizyki, w obronie nauki Arystotelesa. W tym okresie była to jednak powszechna praktyka. Astrologię traktowano jako jeden z najważniejszych obszarów zastosowań matematyki (astrologami byli również współczesni B. uczeni J. Kepler oraz I. Newton). W 1647 wydał książkę *Peripateticus cracoviensis a Joanne Broscio Curzeloviensi productus*, w której krytykował eksperymenty przeprowadzone przez V. Magniego, mające udowodnić istnienie próżni (wbrew stanowisku Arystotelesa).

B. jest uznawany za największego polskiego matematyka czasów przedrozbiorowych. Pozycję tę zapewniają mu takie prace jak: *Geodesia distantiarum* (1610), *Problema geometricum* (1611), *Quare apes hexagona figura davos construan*, w której dowodzi geometrycznie, dlaczego pszczoły budują plastry o kształcie sześciokątów foremnych (są to badania izoperymetryczne, gdzie przy ustalonym obwodzie figur bada się, które z nich mają największe pole), *Arithmetica integrorum* (1620) – podręcznik zawierający nową wówczas teorię logarytmów, *Aristoteles et Euclides defensus contra Petrum Ramum et alios* (1638) – rozprawa zawierająca oryginalne wyniki na temat wielokątów gwiaździstych, *De numeris perfectis disceptatio* (1637) oraz *De numeris perfectis* (1638), w których B. przeprowadził dowody na kilka nowych własności liczb doskonałych i zaprzyjaźnionych. W tych ostatnich pracach znajduje się też sformułowane, analizowane i wykorzystywane przez B. do badania liczb, twierdzenie arytmetyczne nazwane później małym twierdzeniem Fermata.

Prace te świadczyły o dużej erudycji B., zawierały jednak tylko kilka wyników nowych. W pracach o liczbach doskonałych sformułował i pokazał znaczenie twierdzenia Fermata, udowodnił też, że wśród pierwszych 10 mln liczb naturalnych są tylko 4 liczby doskonałe, czyli będące sumą swoich właściwych dzielników (są to: 6, 28, 496, 8128); obliczył nową parę liczb zaprzyjaźnionych (tzn. takich, że suma dzielników każdej z tych liczb jest sumą dzielników właściwych pozostałej): 17296 i 18416 (do czasów B. znana była tylko para 220 i 228). W rozprawie, w której wykazał błędy dowodu P. Ramusa, podał zarazem oryginalną metodę obliczania powierzchni wielokątów sferycznych. W wielu miejscach uzasadniał i podawał przykłady niezastąpionej roli geometrii w innych naukach i w kwestiach praktycznych (m.in. w pracy *Problema geometricum*).

PSB (A. Birkenmajer), DSB (B. Knaster).

J. Brożek: *Wybór pism*, Warszawa 1956; M.A. Baraniecki: *Arytmetyka, wykład szczegółowy*, Warszawa 1894, s. 43–49;

H. Barycz: *Pierwszy historyk nauki i kultury w Polsce*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci W. Sobieskiego*, Kraków 1932; J. Dianni: *Jan Brożek*, Warszawa 1949; tegoż: *Studium matematyki na Uniwersytecie Jagiellońskim do połowy XIX wieku*, Kraków 1963; J. Dianni, A. Wachułka: *Tysiąc lat polskiej myśli matematycznej*, Warszawa 1963; A. Pelczar: *Stromata Brosciana*, „*Antiquitates Mathematicae*” 2007, nr 1; *Słownik biograficzny matematyków polskich*, red. S. Domaradzki, Z. Pawlikowska-Brożek, D. Węglowska, Tarnobrzeg 2003; E. Stamm: *Z historii matematyki XVII wieku w Polsce*, „*Wiadomości Matematyczne*” 1936, t. 40.

Wiesław Wójcik

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)